

Motion till riksdagen 2005/06:Ju357

av **Ulla Hoffmann m.fl. (v)**

Jurisdiktionsregler i tvistemål

1 Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att se över jurisdiktionsreglerna i tvistemål.

2 Inledning

För offren för krigsförbrytelser och andra grova kränkningar av mänskliga rättigheter är det viktigt att rättvisa skipas och att de drabbade ges upprättelse. Det är naturligtvis av största betydelse att de ansvariga ställs inför rätta och döms för sina brott. För att offren skall kunna gottgöras är det också viktigt att det finns möjligheter att driva en skadeståndsprocess mot förövarna. Väns-terpartiet ifrågasätter om de svenska reglerna om forum i tvistemål är tillräckliga i detta avseende.

3 Se över jurisdiktionsreglerna i tvistemål

Det pågår en mycket glädjande internationell utveckling mot ökade möjligheter till lagföring av personer som misstänks för allvarliga övergrepp mot mänskliga rättigheter. Av mycket stor principiell betydelse var beslutet av House of Lords att fränkänna Augusto Pinochet immunitet på grund av hans ställning som statschef vid de misstänkta brotten förövande. Krigsförbrytartribunalen i Haag fortsätter sitt arbete och har numera tillgång till en av de huvudåtalade, Slobodan Milosevic, efter att regeringen i Jugoslavien beslutat om utlämning. Sveriges tillträde till Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen markerar en milstolpe i stärkandet av folkrätten.

Det är naturligt att intresset i första hand fokuseras på straffrätten när det gäller möjligheterna att i Sverige lagföra förövare av grova brott mot mänskliga rättigheter. För offren för krigsförbrytelser och andra grova brott mot de

Fel! Okänt namn på

mänskliga rättigheterna är dock åtal och straff för förövarna inte det enda rättsliga medel som finns för att skipa rättvisa och åstadkomma upprättelse. Även skadestånd, som är en civilrättslig sanktion, kan vara betydelsefullt för att ge de drabbade upprättelse.

Reglerna om laga domstol i tvistemål finns i rättegångsbalkens tionde kapitel. Huvudprincipen är att svarandens hemvist avgör vilken domstol som är behörig. Det finns inga särskilda forumregler som gäller anspråk grundade på folkmord, krigsförbrytelser eller tortyr.

3.1 Läget i USA

I kontrast till de svenska reglerna finns i USA federal jurisdiktion enligt Aliens Torts Claims Act från 1789 för "any civil action by an alien for tort only, committed in violation of the law of nations or treaty of the United States" (fritt översatt: varje käromål från en utländsk medborgare på grund av kränkning som ger rätt till skadestånd, begången i strid mot folkrätten eller ett internationellt fördrag som USA ingått).

Det föreligger jurisdiktion även i enlighet med "The Torture Victims Protection Act" (fritt översatt: lagen om skydd för tortyroffer) för skadeståndsanspråk mot "an individual who, under actual or apparent authority, or color of law, of any foreign nation subjects an individual to torture [...] or subjects an individual to extrajudicial killing" (fritt översatt: en person som i enlighet med faktisk eller skenbar myndighet, eller lag av vad slag det vara månne, i något främmande land utsätter en person för tortyr [...] eller utsätter en person för utomrättslig avrättning).

Denna jurisdiktionsrätt för domstolar i USA har utnyttjats vid ett flertal tillfällen. För några år sedan bifölls i United States District Court for Southern District of New York en grupptalan mot ledaren för bosnienserbarna Radovan Karadzic, där grunden för jurisdiktion var den tidigare nämnda Aliens Tort Claims Act. Elva bosniska kvinnor som överlevt ohyggliga förhållanden i bosnienserbiska fångläger kunde inför domstolen avge vittnesmål om utomrättsliga avrättningar, tvångsprostitution, kidnappningar och våldtäkter, en våldscykel som de hävdade var styrd av en man, Radovan Karadzic. Domstolen förpliktade Karadzic att som ansvarig för folkmord, krigsförbrytelser och andra brott mot den internationella humanitära rätten utge 700 miljoner dollar i skadestånd till drabbade kvinnor i Bosnien.

I likhet med andra som dömts att betala mycket höga skadestånd på dessa grunder, t.ex. Filippinernas förre president Ferdinand Marcos, förre försvarsministern i Guatemala, Héctor Gramajo och den förre argentinske generalen Carlos Suarez Mason, är det ytterst osannolikt att domen mot Karadzic kommer att kunna verkställas. Det finns emellertid ett annat och viktigare syfte med rättegången, nämligen att inför hela världen få klarlagt vad som skett. Härigenom får offren en mycket betydelsefull upprättelse. Härtill kommer att de som dömts i praktiken blir förhindrade att i framtiden besöka USA eller investera pengar där. Bushadministrationen har ifrågasatt Aliens Torts Claims Acts berättigande eftersom den återopats av en grupp fångar på Guantana-

Fel! Okänt namn på

mobasen och Bush fruktar att lagen skulle kunna underminera kriget mot terrorismen. Detta har i sin tur förorsakat en storm av protester från människorättsorganisationer med Human Rights Watch i spetsen. Även jurister på State Department har protesterat och framfört att stämningar grundade på Aliens Torts Claims Act borde uppmuntras.

3.2 Tidigare behandling i riksdagen

Den motivering som justitieutskottet använde för att i mars 2004 avstyrka en motion med liknande innehåll som den nu aktuella saknar bärkraft. Samordning av skadeståndstalan med ett åtal skulle givetvis ha fördelar men är, som framgår av rättstillämpningen i USA, ingalunda nödvändig. Svårigheten att verkställa en dom på skadestånd är naturligtvis en nackdel, men en dom kan som framgått ha många andra fördelar både för målsäganden och för rätts-samhället i stort. Härtill kommer att en utvidgning av svenska domstolars jurisdiktionsrätt i enlighet med motionens förslag skulle ligga väl i linje med de riktlinjer för EU:s arbete mot tortyr som antogs av Rådet den 4 april 2002.

Vänsterpartiet anser att det finns ett behov av en översyn av rättegångsbalkens regler om jurisdiktionsrätt för svenska domstolar i de avseenden som angivits. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 30 september 2005

Ulla Hoffmann (v)

Ingrid Burman (v)

Elina Linna (v)

Gunilla Wahlén (v)

Kalle Larsson (v)

Rolf Olsson (v)